

Passiun per autos e tecnica

Carlos Schmidlin ha terminà cun grond success l'emprendissadi d'assistenz d'automobil.

5

La maisa radunda a Beiva

Passa 20 personas en sa radundas l'emna passada per raquintar lur istorgia.

8

südostschweiz

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via Sommerau 32, 7007 Cuira, tel. 081 255 57 10, redacziun@laquotidiana.ch

Ulteriura ovra da Carigiet a Cuira

■ (anr/fa) L'onn 1961 ha l'artist Alois Carigiet terminà sia pictura vi d'ina da las paraids da la sala dal cussegl grond. Dapi mesemna chattan ins en quel edifiziu a Cuira in'ulteriura ovra da Carigiet: Il deputà Bruno Claus aveva udì ch'i saja venala ina skizza che l'artist aveva fatg avant che realisar l'ovra en la sala dal cussegl grond. El ha proponì al chantun Grischun da s'acquistar quella. Quai ha quel fatg. «Jau era intgantà da quest'ocasiun unica», ha ditg il president da la regenza Jon Domenic Parolini ier cun preschentar la skizza ch'è exposta sin l'emprima alzada da l'edifiziu dal parlament grischun, «ella signifitga in'ulteriura revalitaziun da quest bajetg.»

> PAGINA 11

Istorgias dal temp dals perdavants

■ (anr/bcs) D'incuort ha gnü lö illa sala da la Chasa Misoc a Sent üna prelecziun da Walter A. Büchi chi viva a St. Gallen. El ha preleour da seis cudesch «Das Automobilverbot» chi cuntogna desch istorgias da la regiun Engiadina Bassa. Organisà es gnü l'arrandschamaint da l'Archiv Cultural Engiadina Bassa. Büchi ha buns contacts impustüt cun gliעד da Tarasp ed ha scrit ün cudesch davart l'industrial Karl August Lingner, il salvader dal Chastè da Tarasp.

> PAGINA 7

Ingaschamaint per mürs sechs a Sent

■ (anr/afi) Ün böt da la Fundaziun Svizra per l'ingaschamaint a favur da l'ambient (SUS) es da mantgnair in tuot il pajais ils mürs sechs. Cun quista veglia tecnica per fabricar mürs s'haja a seis temp fuorma la cuntrada per cultivar l'agricultura illas regiuns muntagnardas. Dürant quist'eivna refan desch personas ils mürs sechs intuorn la tea dal prümaran Prà San Flurin süin Telf pro Sent. Insemel cun la SUS organisascha la Fundaziun Pro Terra Engiadina regularmaing eivnas da vacanzas cumbinadas cun lavur a favur da la biodiversità.

> PAGINA 7

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

Della Vedova sco nov parsura

Avertura da la sessiun d'avust dal cussegl grond ier suentermezdi a Cuira

DA MARTIN CABALZAR

■ Il cussegl grond ha tscherni ier suentermezdi il deputà puschlavin Alessandro Della Vedova (pcd) sco nov parsura dal cussegl grond. El daventa successur da Tina Gartmann-Albin (ps Cuira). Sonda proxima vegn pia fatg festa en Puschlav. Il nov parsura Alessandro Della Vedova è vegni elegi cun 107 vuschs, il nov vicepresident Martin Wieland (pld) da Tumein cun 111 vuschs. Suenter la saramentaziun dals novelegids ha il cussegl tractà il rapport e la proposta da la cumissiun da politica statala e strategia sco basa per program guvernamental ed il plan da finanzas 2021–2024.

Sin la glista da tractandas da questa sessiun figurescha plinavant la revisiun parziala da la lescha da taglia che vegn a procurar per ina viva debatta. En il center stat la dimensiun da las reducziuns previdas per las interpresas. Entant che la pld e pbd sustegnan da principi la proposta da la cumissiun frunta ella tant tar la pcd sco tar la ps sin critica. Ls ps ha gia smanatschà cun il referendum.

Main dispaivels èn tant il credit da 24,5 milliuns per la renovaziun dal center da dietas al Plantahof e la fusiun da las vi-

Ier suentermezdi è Alessandro Della Vedova vegni tscharni sco nov parsura dal cussegl grond. FOTO O. AEBLHITEM

schnancas da Cuira e Maladers tar la vischnanca da Cuira. En il rom d'ina revisiun parziala da l'urden da fatschenta dal cussegl grond duain las indemnisaziuns a las fracziuns vegnir adattadas. Plinavant ha il cussegl grond da

tractar las posiziuns da la regenza sin nov intervenziuns personalas. Tranter auter vai per l'integraziun da personas autisticas, per la violenza vers dunnas, per posts da dependents da drogas, per la reorganizaziun da la polizia, per

la protecziun da la populaziun e d'infrastructures criticas, per las taxas d'examins d'auto e per las indemnisaziuns da las ugadias uffizialas.

> COMMENTARI E PAGINA 2

■ COMMENTARI

In impurtont instrument strategic

DA MARTIN CABALZAR

Il program guvernamental ed il plan da finanzas ein impurtonts instruments strategics che tschentan prioritads, mettan accents e stagiesschan l'activitad statala. Antruras fuva la planisaziun politica in'incumbensa resalvada alla regenza. Il cussegl grond haveva bein da prender encomuschientscha dallas finamiras fixadas, el haveva denton strusch la pussivladad d'intervegnir e tschentar novs accents. Quei ei ussa semidau. Oz ei la planisaziun strategica in'incumbensa cuminevla da regenza e cussegl grond. L'inventarisaziun vegn fatga da cuminonza e la planisaziun vegn sviluppada tematicamein en coordinaziun denter executiva e legislativa. Il parlament deliberscha – en dialog culla regenza – las finamiras ed ils principis empalonts d'ina perioda da legislatura. Sin fundament da quella directives e prioritads concretisescha la regenza allura las mesiras necessarias en in program guvernamental ch'ei collegiaus cun in plan da finanzas correspondent.

La Polizia alpina el trenament

Dus dis da scolaziun ed exercezi el territori da Curnera e Maighels

DA HANS HUONDER / ANR

■ La Polizia alpina – ina da pliras gruppas da specialists dalla Polizia cantunala dil Grischun – ei sepefecziunada quest'jamna sisum la Surselva. Sil program ein differents moduls da scolaziun stai. El cantun Grischun cun bia pezza, terren spundiv e vals profundas schabegian adina puspei grevs accidents. Surtut quels ch'ei mortals ston per part vegnir reconstrui per anflar ils motivs persunter. Per documentar il causal eis ei meinsvart necessari da serender el liug e persunter drova ei gliעד ch'ei versada egl alpinissem. Per quei motiv dispona la Polizia cantunala d'ina gruppa da specialistas e specialistas sin quei sector. Pli baul vegneva quella numnada Cader alpin, dapi uonn Polizia alpina. Gliendisdis e mardis vargau ha la gruppa trenau el territori da Curnera e Maighels. Differents incaps ein vegni simulai per aschia saver exercitar ed optimar la savida. Aschia ei la gruppa sefatschentada dallas pussevladads che seperschan en colla-

boraziun culs pumpiers, concretamein cugl autoscala dils Pumpiers Sursassiala. Quei exercezi ha giu liug sil mir dil lag da fermada da

Curnera. En in auter modul ei vegniu trenau la collaboraziun cul pilot da helicopter al Péz Badus. La Polizia alpina dumbra 13 com-

membras e commembers staziunai pigl entir Grischun entuorn.

> PAGINA 3

Denter auter ein las pussevladads che seperschan cugl autoscala dils Pumpiers Sursassiala vegnidas examinadas. FOTO H. HUONDER

Gest aschi impurtont sco da fixar finamiras e prioritads ei denton era da controlar schebein quellas vegnan lu era efectivamein ademplitas. Quei ei da niev l'incumbensa dalla cumissiun parlamentara per strategia e politica statala. Sin fundament dallas experiences fatgas ha la cumissiun elaborau en dialog culla regenza 14 directives empalontas per la perioda 2021–2024 che vegnan discutadas ier ed oz aspramein el plenum dil cussegl grond.

Las finamiras concretas ein Lsummaricamein: administraziun moderna e graschla, domicil attractiv, crescher ensemble, rinforzar igl existent e diversificar l'economia, finanzas solidas, tradiziunal e favoreivel agl ambient, persistent e mobil, al puls dil temps, nez e protecziun, sistem sanitar decentral, fermas da cuminonza, realisar igl avegnir, forza ella diversitad e minimar las rescas. Pia in schierl empleniu da propostas e propiests!

martin.cabalzar@somedia.ch

Ils voluntaris vi da la refacziun d'ün mür sech.

Ils mürs sechs intuorn la tea dal prümaran Prà San Flurin sün Telf pro Sent vegnan refats.

FOTO A. ABDERHALDEN/PTE

Mantgnair las perdüttas dals temps vegls

Refacziun da mürs sechs a Sent

DAD ANNATINA FILLI / ANR

■ **Voluntaris refan quist'eivna ils mürs sechs intuorn la tea dal prümaran Prà San Flurin sün Telf. Quistas lavurs sun üna part dal proget da las alleas da la società Ütil public da Sent.** Dürant quist'eivna vegnan refats ils mürs sechs intuorn la tea dal prümaran Prà San Flurin sün Telf. Il proget es üna part da la collavuraziun tanter la Fundaziun Pro Terra Engiadina cun sez a Zernez e la società Ütil public da Sent, quai eir in connex cun las cuntshaintas alleas intuorn il cumün. Ils respunsabels dal proget han invità in marcurdi davomezdi a tuot ils interessats da visitar las lavurs da refacziun pro la tea dal prümaran Prà San Flurin. Ils preschaints han survgni ün'in-vista illa tecnica ed i'l möd da lavurar.

■ **Lavur voluntaria d'ürant las vacanzas** «Quist on vaina decis da refar insembel cun voluntaris ils mürs sechs intuorn la

tea dal prümaran Prà San Flurin sün Telf a Sent», ha manzunà *Angelika Abderhalden* da la Fundaziun Pro Terra Engiadina. Quistas eivnas da vacanzas cumbinadas cun lavur vegnan organisadas insembel cun la Fundaziun svizra per ün ingeschamaint a favur da l'ambient (SUS). L'organiziun SUS scriva oura las singulas eivnas da lavur e metta a disposiziun ils perits per la fabrica da mürs sechs. «Las desch plazzas per l'eivna da lavur a Sent d'eiran infra pacs dis tuottas occupadas», ha dit Abderhalden. Tenor ella han bles persunas il giävüsch da far alch radschunaivel d'ürant lur vacanzas e scha pussibel da s'ingasar a favur da la biodiversità. «Bles dals partecipants giordan la lavur in gruppas in bels lös ingio chi nu rivessan uschigliö mai», uschè Abderhalden. Lapro vain l'interess per üna da las veglias tecnicas da fabricar mürs. «Ils mürs fabricats in quist möd tegnan, schi vegnan cultivats regularmaing, fin passa 100 ons.»

■ **Mantgnair l'alp veglia**

Davo cha la Corporaziun d'alp da Sent vaiva fabricà a Telf ün stabilimaint nou cun indrzs moderns per mundscher e cun üna lingia da lat fin in cumün nu gniva plü dovrada la tea veglia dal prümaran da Prà San Flurin. Per mantgnair l'alp sco perdüta da temps vegls e per las prosmas generaziuns vaiva ponderà la suprastanza da la società Ütil public da cumprar l'abitacul. A chaschun da la radunanza extraordinaria da principi d'october 2002 han ils commembers decis unanimamaing da cumprar l'object per la summa da 137 000 francs. Uschè s'haja pudü evitar cha la chamonna d'alp nu riva i'ls mans da speculants. In lügl da l'on 2003 s'haja festagià insembel cun la populaziun ed amis da Sent la nouv'acquisiziun.

■ **Perdüttas d'üna cultura**

«Far mürs sechs es üna da las plü veglias tecnicas per fabricar mürs», ha dit Abderhalden. Ils mürs sun perdüttas d'üna

cultura paurila simpla. Els sun gnüts fabricats a seis temp per fuormar la cuntrada e per pudair insomma cultivar l'agricultura illas regiuns muntagnardas. Ingio chi d'eira avantman crappa gniva fat mürs sechs per definir ils cunfins dals pas-chs. Ün'otra varianta da fabrica sun ils mürs da sustegn: Per far adöver da las costas stipas per l'agricultura gnivan fabricats mürs da sustegn e fuormà terrassas cun nouva prada e chomps. Mürs sechs gnivan fats da crappa chi's chattaiva illa regiun. Per gronda part as dovrava la crappa chi's chattaiva illa prada o crappa da chavas da glera. Per fabricar quists mürs as douvra indschign e pazienza. Las ouvas da crappa han, tenor la perita, eir üna funcziun da biotop per blesas plantas e bes-chas. «Illas sfessas creschan plantas chi s'han adattas a las cundiziuns extremas dals mürs.» Per bes-chas chi aman il chod spordschan quists fabricats ün bun spazi per viver. Per la SUS esa important da mantgnair

la tecnica e la tradiziun da fabricar mürs sechs eir per las generaziuns venturas.

A favur da l'ambient

La Fundaziun Svizra per l'ingeschamaint a favur da l'ambient (SUS) planisescha, procura ed accumpogna in tuot il pajas ingeschamaints per gruppas, juvenils, creschüts e pel servezzan civil. Ils servezzans sun a favur da l'ambient sco proteger e cultivar la natüra e cuntradas cultivadas. I'l center da lur lavur sun il mantegnimaint e la fabrica da mürs sechs. Daspö la fundaziun da la SUS da l'on 1976 han bundant 115 000 juvenils, creschüts e civilists prestà passa 4,5 milliuns uras da lavur. In Engiadina Bassa vain la SUS sustgnüda tanter oter da la Fundaziun Pro Terra Engiadina.

Istorgias dal passà da l'Engiadina Bassa

Prelecziun da Walter A. Büchi a Sent

DA BENEDICT STECHER / ANR

■ **Walter A. Büchi ha prelet illa sala da la Chasa Misoc a Sent our da seis cudesch «Das Automobilverbot, istorgias our dal minchadi da temps passats. La prelecziun es gnüda organisada da l'Archiv Cultural Engiadina Bassa.** Büchi es attachà ferm a l'Engiadina Bassa ed ha passantà adüna darcheu temps illa regiun. Impustüt il Chastè da Tarasp ed il salvader e mecen da Dresden Karl August Lingner til han imponü in möd ch'el ha scrit ün cudesch davart l'industrial. A Sent però ha el prelet our da seis cudesch cun istorgias cuortas chi quintan dals temps intuorn il 1912: «Daspö blesas eivnas nu daiva da discutir ün oter tema, las maisas raduondas d'eiran ils centers da grondas discussiuns ed eir illas famiglias ed i'ls affars gniva discurrü contraversamaing. Insetats, fögls volants e chartas da lecturs sdvulaivan il clima culla dumonda: Dess il scumond dad ir cun l'auto restar inavant in Grischun?», ha dit Büchi. «Pövel grischun sdruaglia» d'eira la parola tant dals adversaris sco eir dals aderents.

■ **In 25 ons desch votaziuns dal pövel** Dal 1900 fin dal 1925 haja dat 10 votaziuns dal pövel davart il tema auto sün vias grischunas. Las dispittas gnivan tenor Büchi manadas cun grondas emeziuns e cun üna gronda dinamica. «La dumonda vaiva divis il pövel grischun in duos partits: Ils üns d'eiran da l'avis cha

l'auto haja ün avegnir ed ils oters chatavaivan chi's tratta d'üna patraca chi ruina tuot las vias.» Pro ün inscunter dad adversaris ed arcumandaders as dudiva: «Chi cumonda in üna democrazia? Amo adüna il pövel e na ils automobilists. Chi paja las vias? Ils pajaders d'impostas ed ils cumüns. Chi patischa il plü ferm schi dà ün accidaint? La famiglia. Chi sto gü-

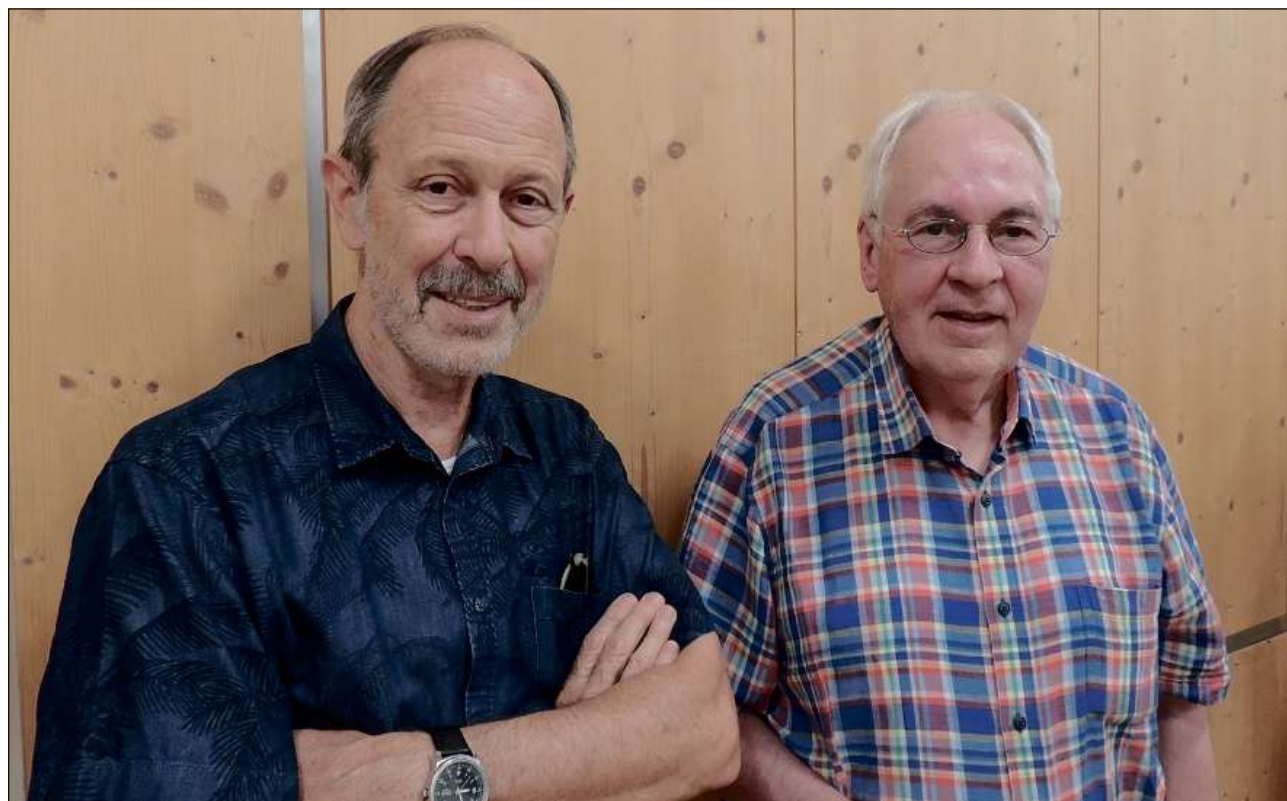
dar scha l'auto nu funcziuna? Il pau cun seis chaval.» L'automobil sco giovaret pels richs? Da l'otra vart d'eiran ils arguments positifs, per exaimpel: Scha'l meidi sto ir pro ün amalà, la duonna da part pro üna duonna in spranza, ils pumpiers pro ün incendi, obain scha la pulizia perseguitescha ün delinquent, lura ston gnir fattas excepziuns. Ün dals

preschaints ha para dit: «L'automobil provochescha cha nos temp sün quista terra pudess esser dischagreabel, nu's laschai transmüdar nos paradis in ün infern.» Büchi ha prelet eir otras istorgias our da seis cudesch ed ha a la fin respu a dumondas. Ouravant vaiva il president da l'Archiv Cultural Engiadina Bassa, *Jon Duri Tratschin*, giävüschà cha

la glied nu dessa büttar davent documainta veglia, dimpersè metter quella a disposiziun a l'archiv.

Ün pèr detagls davart la vita da Büchi

Walter A. Büchi (1945) da Goldach ha fat ils stüdis da scienza publicistica ed istorgia a l'Università da Turich cun üna lavur da licenziat davart chalers dal 19avel tschientiner. El ha lavurà davo il stüdi sco schurnalist pro la pressa quotidiana, plü tard sco manader da la redacziun giuventüna pro la Televisiun Svizra. Fin dal 2010 es el stat manader da la Kartause Ittigen. Davo sia pensiun ha el cumanzà a scriver cudeschs davart l'istorgia e dals temps passats. El ha retscherchà divers ons in Engiadina ed a Dresden per gnir a cugnosccher plü bain il salvader dal Chastè da Tarasp, Karl August Lingner (1861–1916). In divers archivs ed in discurs persunals es el gnü a savair daplü dal mecen. Il resultat da sias perscrutaziuns es ün cudesch chi quinta davart la vita da Lingner e dal mat chi ha vivü in povertà ed es dvantà milliunari. In quella retschercha es el gnü a savair diversas istorgias ed anecdotes chi til han inspirà da scriver il cudesch preschantà a Sent.

Jon Duri Tratschin chi presidiescha l'archiv cultural regional e l'autur Walter Büchi han organisà l'inscunter.

FOTO B. STECHER